

definicja umowy leasingu konsumenckiego

W określonych sytuacjach umowa leasingu może zostać zakwalifikowana jako podlegająca rygorom ustawy z 20 lipca 2001 r. o kredycie konsumenckim. Wprawdzie leasing konsumencki nie jest podstawową formą leasingu, który w praktyce służy przede wszystkim finansowaniu nabywania środków produkcji (maszyn i urządzeń) i odbywa się w ramach działalności gospodarczej, co daje również określone korzyści podatkowe, jednakże możliwe jest wykorzystanie umowy leasingu także w celu sfinansowania nabycia dóbr niesłużących do działalności gospodarczej. W takiej sytuacji leasing może stanowić alternatywę w stosunku do innych form finansowania. W niektórych krajach ta forma kredytowania w obrocie konsumenckim zyskała znaczącą popularność, częściowo w związku z wystąpieniem zjawiska „mody na leasing”.

Definiując umowę leasingu konsumenckiego należy wyjść od ogólnej definicji umowy leasingu znanej kodeksowi cywilnemu. Zgodnie z tą definicją przez umowę leasingu finansujący zobowiązuje się, w zakresie działalności swego przedsiębiorstwa, nabyć rzecz od oznaczonego zbywcy na warunkach określonych w tej umowie i oddać tę rzecz korzystającemu do używania albo używania i pobierania pożytków przez czas oznaczony, a korzystający zobowiązuje się zapłacić finansującemu w uzgodnionych ratach wynagrodzenie pieniężne, równe co najmniej cenie lub wynagrodzeniu z tytułu nabycia rzeczy przez finansującego (art. 709¹ k.c.). W przypadku umowy leasingu mamy zatem do czynienia ze świadczeniem finansującego, które pełni funkcję kredytową dla korzystającego; korzystający otrzymuje przedmiot leasingu w zamian za sukcesywne płacenie rat w ustalonej wysokości i zgodnie z ustalonym harmonogramem. Kredyt ma w takim przypadku charakter kredytu rzeczowego.

Tak rozumiana umowa leasingu może przy spełnieniu pewnych dodatkowych przesłanek podpaść pod zakres obowiązywania ustawy z 20 lipca 2001 r. o kredycie konsumenckim (u.k.k):

- korzystającym (leasingobiorcą), a zarazem kredytobiorcą jest konsument w rozumieniu art. 2 ust. 4 u.k.k.;
- finansującym (leasingodawcą), a zarazem kredytodawcą jest przedsiębiorca, udzielający kredytu w ramach prowadzonej przez siebie działalności (np. bank, przedsiębiorstwo leasingowe – art. 2 ust. 1 u.k.k.);
- suma rat leasingowych jest nie niższa niż 500 zł i nie wyższa niż 80 000 zł, co obejmuje również równowartości tych kwot w walucie obcej (wartość waluty obcej oblicza się według średniego kursu ogłaszanego przez NBP dla danej waluty obowiązującego w dniu poprzedzającym dzień zawarcia – art. 3 ust. 1 pkt 1 u.k.k.);
- termin spłaty rat leasingowych przekracza trzy miesiące (art. 3 ust. 1 pkt 2 u.k.k.);
- w ramach rat leasingowych albo w inny sposób konsument jest zobowiązany do zapłaty oprocentowania lub innych kosztów związanych z udzieleniem lub spłatą kredytu konsumenckiego (art. 3 ust. 1 pkt 3 u.k.k.); w przypadku kredytu rzeczowego, jaki stanowi umowa leasingu, przez kwotę kredytu należy rozumieć wartość świadczenia uzyskanego na kredyt przez konsumenta, czyli po ewentualnym odjęciu wpłaty wstępnej;
- umowa leasingu przewiduje tzw. opcję kupna przedmiotu leasingu (art. 709¹⁶ k.c.), co a contrario wynika z art. 3 ust. 2 pkt 2 u.k.k., który wyłącza spod zakresu obowiązywania ustawy o kredycie konsumenckim wszelkie umowy dotyczące odpłatnego korzystania z rzeczy lub praw, jeżeli umowa nie przewiduje przejścia własności rzeczy lub praw na konsumenta;
- przedmiotem leasingu jest rzecz ruchoma, co wynika z okoliczności, że u.k.k. nie znajduje zastosowania do umów mających za przedmiot nieruchomości (art. 3 ust. 2 pkt 3 u.k.k.).

przedmiot umowy

Z przepisów ustawy o kredycie konsumenckim wynika, że umowa leasingu tylko wówczas będzie mogła być traktowana jako leasing konsumencki, jeżeli dotyczy rzeczy ruchomych (por art. 3 ust. 2 pkt 3 u.k.k.).

strony umowy

Z przepisów kodeksu cywilnego o umowie leasingu wynika, że stronami umowy leasingu są finansujący i korzystający. Zgodnie natomiast z ustawą o kredycie konsumenckim obowiązywanie postanowień u.k.k. jest uzależnione od podmiotowej kwalifikacji stron umowy, którymi są przedsiębiorca i konsument. Jeśli chodzi o kredytodawcę, którym w przypadku umowy leasingu jest finansujący, przesłanka podmiotowa będzie zawsze spełniona, ponieważ zgodnie z art. 709¹ k.c. zobowiązanie finansującego jest zaciągane w zakresie działalności jego przedsiębiorstwa, a więc ma charakter profesjonalny. Jeżeli natomiast chodzi o korzystającego, to umowa leasingu tylko wówczas będzie podlegała przepisom ustawy o kredycie konsumenckim, jeżeli korzystający jest konsumentem w rozumieniu art. 2 ust. 4 u.k.k., czyli jest osobą fizyczną, która zawiera umowę z przedsiębiorcą w celu bezpośrednio niezwiązanym ze swoją (ewentualną) działalnością gospodarczą.

forma umowy

Przepis art. 709² k.c. zastrzega dla umowy leasingu formę pisemną, której niedochowanie pociąga za sobą skutek nieważności. Jednocześnie – jeżeli umowa leasingu spełnia przesłanki dla uznania jej za umowę leasingu konsumenckiego – uwzględnienia wymagają postanowienia art. 4 ust. 1 u.k.k., który również przewiduje formę pisemną, chyba że odrębne przepisy przewidują inną szczególną formę. Art. 709² k.c. przewiduje jednak również formę pisemną. Pewien problem wiąże się jednak z ustaleniem skutków niedochowania rygorów co do formy. Zgodnie z art. 709² k.c. niedochowanie formy pisemnej skutkuje nieważnością umowy (rygor ad solemnitatem). Tymczasem zgodnie z art. 15 ust. 1 u.k.k. naruszenie postanowień art. 4-7 u.k.k. (a więc także art. 4 ust. 1, przewidującego formę pisemną) ma ten skutek, że umowa kredytu ulega przekształceniu w kredyt darmowy (rygor ad eventum – nastąpienia szczególnych skutków prawnych). Wynika stąd, że wbrew pozornej zgodności przepisy dotyczące formy wynikające z kodeksu cywilnego oraz ustawy o kredycie konsumenckim przewidują jednak odmienne konsekwencje na wypadek ich niedochowania. W związku z powyższym wyłania się pytanie, jaki jest wzajemny stosunek art. 709² k.c. oraz art. 4 ust. 1 w zw. z art. 15 ust. 1 u.k.k. Niewątpliwie z punktu widzenia konsumenta przyjęcie sankcji przekształcenia kredytu w darmowy byłoby interpretacją znacznie korzystniejszą aniżeli przyjęcie rygoru nieważności. W art. 4 ust. 1 u.k.k. mowa jest jednak o przepisach szczególnych. Takim przepisem jest bez wątpienia art. 709² k.c., który w zakresie swojego obowiązywania wyłącza postanowienie art. 4 ust. 1 w zw. z art. 15 ust. 1 u.k.k. Wyłączenie obowiązuje jednak w zakresie pokrywania się treści normatywnej wskazanych przepisów – tylko wówczas bowiem można mówić o stosunku *lex specialis-lex generalis*. Wynika stąd, że w zakresie elementów istotnych (*essentialia negotii*), określonych w art. 709¹ k.c., będzie mieć zastosowanie forma pisemna pod rygorem nieważności, natomiast w pozostałym zakresie, tj. w odniesieniu do postanowień dodatkowych, uznać należy, że art. 4 ust. 1 u.k.k. w zw. z art. 15 u.k.k. stanowią regulację szczególną w stosunku do art. 709² k.c.

ustanie umowy

Jeżeli umowa może zostać zakwalifikowana jako leasing konsumencki, ustawa o kredycie konsumenckim przewiduje szereg postanowień chroniących konsumenta. Postanowienia te dotyczą także odstąpienia od umowy.

Zgodnie z art. 11 ust. 1 u.k.k. konsument może, bez podania przyczyny, odstąpić od umowy o kredyt konsumencki w terminie 10 dni od dnia zawarcia umowy. Jeżeli umowa o kredyt konsumencki nie zawierała informacji o uprawnieniu do odstąpienia od umowy, konsument może odstąpić od umowy w terminie 10 dni od dnia otrzymania informacji o prawie odstąpienia od umowy, nie później jednak niż w terminie 3 miesięcy od dnia zawarcia umowy. Przed upływem terminu do odstąpienia od umowy konsument nie jest zobowiązany do spłaty kredytu ani zapłaty oprocentowania. W razie odstąpienia od umowy kredytodawca obowiązany jest niezwłocznie zwrócić poniesione przez konsumenta na rzecz kredytodawcy koszty udzielanego kredytu, z wyjątkiem opłaty przygotowawczej oraz pobranych przez kredytodawcę opłat związanych z ustanowieniem zabezpieczenia (art. 11 ust. 6 u.k.k.).

Odstąpienie jest składane według specjalnego wzoru, który kredytodawca jest obowiązany wręczyć konsumentowi przy zawarciu umowy (art. 11 ust. 2 u.k.k.). Na podstawie art. 11 ust. 6 prawo odstąpienia nie dotyczy umów mających za przedmiot rzeczy lub prawa, których cena zależy wyłącznie od ruchu cen na rynku finansowym lub giełdowym, a więc nabyte w celach spekulacyjnych. Jeżeli przed upływem terminu do odstąpienia od umowy kredytodawca spełnił swoje świadczenie, odstąpienie od umowy staje się skuteczne, jeżeli świadczenie zostanie zwrócone kredytodawcy łącznie z oświadczeniem o odstąpieniu od umowy (art. 11 ust. 3 u.k.k.). W przypadku leasingu oznacza to, że korzystający – kredytobiorca musi zwrócić przedmiot leasingu finansującemu – kredytodawcy.

Pewne wątpliwości wiążą się z przypadkiem, kiedy wypowiedzenia umowy dokonuje finansujący – kredytodawca.

Zgodnie z regulacją umowy leasingu zawartą w kodeksie cywilnym finansujący może wypowiedzieć umowę w następujących przypadkach:

- jeżeli korzystający narusza obowiązek pieczy nad rzeczą (art. 709⁷ § 1 k.c.), używa lub użytkuje rzecz niezgodnie z przeznaczeniem (art. 709⁹ k.c.) albo nie usunie zmian w rzeczy dokonanych z naruszeniem art. 709¹⁰ k.c.; w takiej sytuacji finansujący może wypowiedzieć umowę ze skutkiem natychmiastowym, chyba że strony uzgodniły termin wypowiedzenia (art. 709¹¹ k.c.);
- jeżeli korzystający oddał bez zgody finansującego rzecz do używania osobie trzeciej – wówczas finansujący może wypowiedzieć umowę leasingu ze skutkiem natychmiastowym, chyba że strony uzgodniły termin wypowiedzenia (art. 709¹² § 2 k.c.);
- jeżeli korzystający dopuszcza się zwłoki z zapłatą co najmniej jednej raty (art. 709¹³ § 2 k.c.). W takiej sytuacji finansujący powinien wyznaczyć na piśmie korzystającemu odpowiedni termin dodatkowy do zapłaty z zagrożeniem, że w razie bezskutecznego upływu wyznaczonego terminu może wypowiedzieć umowę leasingu ze skutkiem natychmiastowym, chyba że strony uzgodniły termin wypowiedzenia.
- W ustawie o kredycie konsumenckim przewidziano natomiast tylko jeden przypadek wypowiedzenia umowy o kredyt konsumencki przez kredytodawcę:
- jeżeli konsument nie zapłacił w terminach określonych w umowie pełnych rat kredytu za co najmniej dwa okresy płatności. W takiej sytuacji kredytodawca może wypowiedzieć umowę po uprzednim wezwaniu konsumenta, w trybie określonym w umowie kredytowej, do zapłaty zaległych rat lub ich części w terminie nie krótszym niż 7 dni od otrzymania wezwania pod rygorem wypowiedzenia umowy; termin wypowiedzenia umowy nie może być krótszy niż 30 dni (art. 14 u.k.k.).

W tym przypadku również pojawia się pytanie o stosunek przepisów k.c. do u.k.k. Ponieważ przepisy u.k.k. są szczególne w stosunku do przepisów k.c., będą miały przed nimi pierwszeństwo. Należy jednak uprzednio ustalić zakres zastosowania reguły *lex specialis*. W przedstawionym stanie reguła ta może zostać zastosowana jedynie w przypadku wypowiedzenia na podstawie art. 709¹³ § 2 k.c. W tym zakresie postanowienie to zostaje zastąpione przez art. 14 u.k.k. W pozostałym zakresie umowa może być wypowiedziana przez finansującego na podstawie przepisów kodeksu cywilnego, tj. art. 709¹¹ oraz art. 709¹² § 2 k.c., ponieważ w tym zakresie u.k.k. nie przewiduje żadnych postanowień o charakterze szczególnym. Podobnie przepisy kodeksu cywilnego będą znajdowały zastosowanie w przypadku wygaśnięcia leasingu z powodu utraty rzeczy na skutek okoliczności, za które finansujący nie ponosi odpowiedzialności (art. 709⁵ k.c.). Przepisy u.k.k. nie wprowadzają w tej mierze żadnych zmian.

Umowa leasingu może pod pewnymi warunkami zostać uznana za umowę podlegającą rygorom ustawy z 20 lipca 2001 r. o kredycie konsumenckim (Dz. U. Nr 100, poz. 1081 ze zmianami wynikającymi z ustawy z 22 maja 2003 r. o zmianie ustawy o kredycie konsumenckim – Dz.U. Nr 109, poz. 1030).

Źródła prawa

Ustawa ta stanowi implementację odpowiednich postanowień prawa wspólnotowego, tj. następujących dyrektyw:

- **Dyrektywa Rady z 22 grudnia 1986 r.** w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych Państw Członkowskich dotyczących kredytu konsumenckiego (87/102/EWG), Dz.Urz. L 042, 12/02/1987 s. 0048-0053, (dyrektywa zasadnicza);
- **Dyrektywa Rady 90/88/EWG z 22 lutego 1990 r.** zmieniająca dyrektywę 87/102/EWG w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych Państw Członkowskich dotyczących kredytu konsumenckiego, Dz.Urz. L 061, 10/03/1990 s. 0014-0018, (dyrektywa nowelizująca Dyrektywę 87/102);
- **Dyrektywa 98/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 16 lutego 1998 r.** zmieniająca dyrektywę 87/102/EWG w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych Państw Członkowskich dotyczących kredytu konsumenckiego, Dz.Urz. L 011, 01/04/1998 s. 0017-0023 (dyrektywa nowelizująca Dyrektywę 87/102).

Należy jednak zauważyć, że obecnie planowana jest istotna zmiana w zakresie wspólnotowej regulacji kredytu konsumenckiego. Chodzi tu o projekt nowej dyrektywy, która miałaby zastąpić dotychczasowe ustawodawstwo wspólnotowe w zakresie kredytu konsumenckiego. Projekt ów (projekt z 11 września 2002 r. w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych Państw Członkowskich dotyczących kredytu dla konsumenta, COM 2002, 443 final) zawiera nową koncepcję ochrony konsumenta poprzez rozszerzenie zakresu przedmiotowego stosowania przepisów ochronnych. Zmiana koncepcji odzwierciedla się już w samej terminologii; o ile bowiem dotychczasowe dyrektywy operowały pojęciem „kredytu konsumenckiego” (ang. consumer credit), o tyle nowa dyrektywa w kształcie proponowanym w ostatecznej wersji projektu posługuje się terminem „kredyt dla konsumenta”. Projektowana dyrektywa ma mieć szerszy zakres przedmiotowy poprzez objęcie zakresem swojego obowiązywania wszystkich postaci kredytu w znaczeniu ekonomiczno-funkcyjnym, nie zaś tylko w jurydycznym (tj. abstrahując od umowy cywilnoprawnej leżącej u podstaw stosunku kredytowania) oraz poprzez znaczące zredukowanie wyjątków, tj. listy rodzajów kredytu, do których obecna dyrektywa nie znajduje zastosowania (art. 2 Dyrektywy 87/102).

Obecnie obowiązujący stan prawny, tj. znowelizowana Dyrektywa 87/102, ma charakter harmonizacji minimalnej. Oznacza to, że państwa członkowskie mogą wprowadzać dalej idące środki ochrony konsumenta, aniżeli wynika to z dyrektywy. Dyrektywa przewiduje też szereg rozwiązań opcjonalnych, czyli upoważnień dla państw członkowskich do odmiennego uregulowania niektórych kwestii (np. wyłączenie spod obowiązywania dyrektywy niektórych rodzajów kredytów; zasad obniżki kosztów kredytu w przypadku przedterminowej spłaty; wyłączenia większości postanowień dyrektywy w odniesieniu do kredytów zawieranych w formie notarialnej lub sądowej). Wg projektu, nowa dyrektywa ma być instrumentem harmonizacji tzw. sztywnej (wyczerpującej), tzn. wszystkie regulacje dyrektywy będą wiążące dla państw członkowskich w zakresie, w jakim wynikają one z dyrektywy, bez możliwości wprowadzania zawężeń oraz rozwiązań alternatywnych.

Zakres przedmiotowy

Dyrektywa 87/102 dotyczy zasadniczo wszelkich przypadków kredytowania, tj. sytuacji, kiedy termin zapłaty zostaje przesunięty w czasie. Obejmuje to zatem nie tylko umowę pożyczki, ale wszelkie przypadki pomocy finansowej w znaczeniu ekonomicznym oraz przypadki przyrzeczenia tego rodzaju pomocy. Generalnie chodzi o transakcje, w których konsument korzysta z odroczonej płatności.

Z tak szeroko ujętego zakresu obowiązywania dyrektywy wyłączono jednak szereg rodzajów umów. Wyjątki te określono w art. 2 Dyrektywy 87/102. Na podstawie tego przepisu wyłączeniu podlegają następujące rodzaje kredytów:

- kredyty na zakup nieruchomości oraz renowacje i modernizacje budynków;
- umowy najmu (i inne umowy o korzystanie z rzeczy) z wyjątkiem tych, które zastrzegają sobie, że prawo własności ostatecznie zostanie przeniesione na najemcę (wyjątkiem nie jest zatem objęta umowa leasingu, jeżeli zawiera tzw. opcję zakupu, ponieważ umowy takie mieszczą się w kategorii „wyjątku od wyjątku”, zgodnie z konstrukcją przyjętą w art. 2 dyrektywy);
- umowy o wartości nieprzekraczającej równowartości 200 euro oraz umowy przekraczające 20 000 euro;
- kredyty hipoteczne, z wyjątkiem przypadków, kiedy umowa kredytu została zawarta poza miejscem prowadzenia działalności;
- kredyty w formie zaliczki na przekroczenie salda na rachunku bieżącym, udzielone przez instytucję kredytową lub instytucję finansową, z wyjątkiem kart kredytowych. W takim przypadku pozostają jednak w mocy postanowienia art. 6 dyrektywy, który przewiduje obowiązki informacyjne kredytodawcy;
- umowy kredytu, zgodnie z którymi konsument zobowiązany jest do spłacenia kredytu w okresie nieprzekraczającym trzech miesięcy lub maksymalnie w czterech ratach, w okresie nieprzekraczającym 12 miesięcy;
- umowy o ciągłe świadczenie usług przez przedsiębiorstwa publiczne w sytuacji, kiedy konsument ma płacić tylko za część kosztów tych usług.

Zakres podmiotowy

Dyrektywa ma za zadanie ochronę konsumenta, przez którego rozumie się kredytobiorcę będącego osobą fizyczną działającą w celach niezawodowych i niegospodarczych. Ochrona wynikająca z dyrektywy nie obejmuje jednak poręczycieli.

Kredytodawcą może być zarówno osoba fizyczna, jak i prawna (w tym – przenosząc treść dyrektywy na systematykę prawa polskiego – tzw. ułomne osoby prawne), a także grupa osób. Istotne jest to, że kredytodawca jest podmiotem udzielającym kredytu w związku z działalnością gospodarczą lub zawodową. Dyrektywa nie dotyczy jednak pośredników kredytowych.

Obowiązki informacyjne kredytodawcy i minimalne postanowienia umowne

Kredytodawca ma obowiązek udzielenia konsumentowi informacji na temat kosztu kredytu, co obejmuje:

- całkowity koszt kredytu w ujęciu kwotowym,
- całkowity koszt kredytu w ujęciu procentowym, zwłaszcza poprzez podanie realnego poziomu oprocentowania w skali roku, obliczonego w sposób określony w dyrektywie.

Informacje na temat kosztów kredytu powinny być przedstawiane w sposób jasny, także w reklamach i ofertach.

Umowa kredytowa musi odpowiadać określonym w dyrektywie wymaganiom minimalnym co do jej treści (art. 4 dyrektywy). Chodzi tu o następujące postanowienia:

- określenie wysokości kredytu,

- dokładne określenie rocznej efektywnej stopy oprocentowania,
- wyraźne określenie przesłanek dopuszczalności i trybu zmiany stopy oprocentowania,
- ustalenie liczby rat i terminów ich spłaty,
- podanie całkowitej sumy, która obejmuje wszelkie koszty obciążające konsumenta,
- określenie innych praw i obowiązków zgodnie z prawem krajowym, tj. wymaganych zabezpieczeń, przyznanie konsumentowi prawa odstąpienia od umowy, wpłaty gotówkowej.

Dyrektywa przewiduje nadto, że w razie wcześniejszej spłaty kredytu konsument ma prawo żądać obniżenia całkowitego kosztu kredytu (art. 8 dyrektywy).